

Vår adress
Kommunstyrelsen
Borlänge kommun

Adress

Justitiedepartementet
ju.l6@regeringskansliet.se

Besöksadress
Röda vägen 50

Handläggare, telefon, e-post
Ylva Johansson
0243-665 62
ylva.johansson@borlange.se

Nämnd Datum §

Yttrande över betänkande SOU2016:71 Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten

Sammanfattning

Borlänge kommun instämmer i stort med utredarens förslag omkring snabbare omval men att utredningens förslag om förstärkt skydd av valhemligheten inte bör genomföras.

Borlänge kommun anser att det är viktigt med förstärkt skydd för valhemligheten men bedömningen är att det är ett dyrt förslag som kommer att skapa större problem för väljarna, partierna och valadministrationen än nuvarande ordning.

Istället bör regeringen inför valen 2018 uppdra åt Valmyndigheten att genomföra en informationskampanj om valhemligheten och valsedelssystemet med nuvarande ordning. I samband med detta bör valnämnderna ges i uppdrag att särskilt beakta valhemligheten vid valsedelställen. Därefter bör regeringen tillsätta en ny utredning som har till uppgift att se över hela valsedelssystemet inför valen 2022.

Vilka förutsättningar ska gälla vid omval?

Utredningsförslaget:

En fast tidsfrist om tre månader införs i 1 kap. 3 § vallagen inom vilken omval senast ska hållas.

Vid ett omval ska, så långt det är möjligt, samma förutsättningar gälla som vid det ordinarie valet. Omval ska också genomföras inom så kort tid som det är praktiskt möjligt och lämpligt. Utredningen har funnit att ett omval bör kunna genomföras inom tre månader och föreslår att en sådan bestämmelse införs i vallagen.

Borlänge kommun anser

Borlänge kommun instämmer med utredningsförslaget att omvalet ska genomföras så snabbt det är möjligt och bör kunna genomföras inom tre månader under förutsättning att utredningens förslag till förenklingar antas.

Röstlängden

Utredningsförslaget:

Nuvarande bestämmelser om röstlängd bör inte ändras.

Det är tre kategorier av väljare som skulle beröras vid en sådan förändring. Det är avlidna, de som uppnått myndighetsålder i tiden mellan valen och de som flyttat till eller ifrån valområdet.

Borlänge kommun anser

Borlänge kommun instämmer med utredningsförslaget om att nuvarande bestämmelser om röstlängd inte bör ändras.

Ur demokratisk synvinkel ter det sig bäst att inkludera den grupp unga, som uppnått myndighetsålder vid omvalet.

På samma sätt kan det påverka valdeltagandet negativt om personer som flyttat från ett omvalsområde behåller sin rösträtt i omvalet medan de som har flyttat till området inte får rösträtt.

Förutsättningarna för att delta i ett omval för partier och kandidater

Utredningsförslaget:

Det införs nya bestämmelser i vallagen som innebär

- att till ett omval får endast de partibeteckningar användas som deltagit vid det val som omvalet avser och att ett parti kan inte göra en särskild anmälan om deltagande,
- att ett partis anmälan av kandidater för ett visst val även gäller i händelse av omval i det valet och att nya kandidater inte kan anmälas till omvalet,
- att ett samtycke till kandidatur i ett val även gäller för omval i det valet och att nya samtycken inte kan lämnas.

Borlänge kommun anser

Borlänge kommun instämmer med utredningsförslaget omkring de nya förutsättningarna för att delta i ett omval för partier och kandidater.

Övrigt

Utredningsförslaget:

Ändrade tider införs för utskick av röstkort. Förtidsröstningen vid ett omval startar först tio dagar före valdagen. Därför föreslår utredningen att röstkortet ska vara väljarna till handa senast tio dagar före valdagen, istället för 18 dagar som gäller idag.

Utredningen anser att övriga frister vid omval inte bör ändras då dessa är väl anpassade för den särskilda situation som uppstår vid ett omval.

Utredningen föreslår också att handläggningen av överklaganden effektiviseras genom att de istället för som idag, ges in till beslutsmyndigheten, ska inges till Valprövningsnämnden. Den i vallagen uttryckliga rätten att yttra sig över överklagandena, som allmänheten har efter kungörandet, tas också bort.

Borlänge kommun anser

Borlänge kommun instämmer med utredningsförslaget om tiden för utskick av röstkort samt möjligheten att yttra sig över överklaganden.

Förstärkt skydd för valhemligheten

Utredningsförslaget:

Bestämmelserna i 8 kap. 2 § vallagen om hur valsedlar tillhandahålls väljarna ändras så att valsedlarna genom valnämndens försorg placeras innanför valskärmen samt att de partier som deltar i valen ska få tillhandahålla väljarna sina valsedlar genom att valsedlarna genom valnämndens försorg placeras innanför valskärmen.

Borlänge kommun anser

Valsedelssystemet

Det finns inom valadministrationen ett missnöje med det nuvarande valsedelssystemet. Valmyndigheten tar i sin erfarenhetsrapport till regeringen efter valen 2014 upp frågan om valsedelssystemet. Valmyndigheten föreslår i rapporten bland annat att valsedelssystemet bör ses över i sin helhet, med sikte på ett förenklat och förbättrat system, att valsedelssystemets ekonomiska och miljömässiga kostnader bör belysas, samt att användningen av neutrala valsedlar av den typ som är vanliga i andra länder särskilt bör övervägas.

Ett förändrat beteende hos partier och väljare förstärker bilden av att valsedelssystemet behöver ses över i sin helhet. Till skillnad mot vad utredningen påstår delar inte längre alla partier ut sina valsedlar i direktutskick till hushållen. Det är färre väljare som idag har med sig valsedlar till vallokalen. Förtidsröstningen har ökat och kommer troligen att öka ännu mer i nästa val.

Förståelsen för det svenska systemet har minskat. Utredningen ger som exempel utländska medborgare som röstar i Sverige i Europaparlamentsvalet. Erfarenheterna från valet 2014 visar att allt fler väljare har svårt att förstå vårt valsystem. Det kan vara svårt att förklara innebörden av de olika typerna av valsedlar för väljarna som skillnaden på en partivalsedel och en namnvalsedel, varför en väljare kan skriva till ett namn på en viss

valsedel men inte på en annan och så vidare. När kunskapen om vårt vals-system är låg är detta information som är svår att förstå och det blir lätt rörigt på röst-mottagnings-ställena.

Nuvarande valsedelssystem uppfattas ibland som odemokratiskt med betydande tröske-leffekter för nya och oetablerade partier. Varje parti som fått en viss andel av rösterna vid de två senaste valen eller är representerade i landstings- eller kommunfullmäktige har rätt att få valsedlar tryckta till ett antal motsvarande tre gånger antalet röstberättigade utan kostnad. Vid valen får de etablerade partierna också valsedlar med enbart partinamnet utlagda på alla ställen där man kan rösta genom valnämndernas försorg. För mindre partier och nya partier är det ofta en omöjlig uppgift att lägga ut valsedlar i alla röstningslokalerna. De enda som har fördel av denna ordning är de redan etablerade partierna.

Totalt trycktes vid valen 2014 cirka 560 miljoner valsedlar. Antalet röstberättigade var omkring 7,3 miljoner. Allt fler medborgare blir miljömedvetna och allt fler väljare vänder sig emot det nuvarande slöseriet med valsedlar.

Röstmottagarnas ansvar

Det är röstmottagarnas uppgift att svara för ordningen i valsedelsställen. Till skillnad från utredningen, anser Borlänge kommun, att röstmottagarna måste kontrollera valsedelsställen i valbåsen mellan varje väljare. Betänk situationen att en väljare kommer in bakom skärmen och just dennes valsedlar är bortplockade.

Att ställa till med medveten oreda bland valsedlarna blir allt vanligare, valsedlar försvinner, valsedlar täcks över med ett annat parti för att nästa väljare ska ta fel, väljare sorterar in andra valsedlar i högen för andra partier så att senare väljare ska ta fel valsedel. Eller att någon lägger redan förkryssade valsedlar i valsedelsstället, varianterna är oändliga. Det är svårt att veta om beteendet med att ställa till med medveten oreda bland valsedlarna kommer att öka eller minska med nuvarande förslag. Överhuvudtaget kommer kontrollen över valsedelsställen bli betydligt mera omfattande för röstmottagarna på röstmottagningsställen. En konsekvens av utredningens förslag är att köerna till röstmottagningsställen kommer att öka.

Utredningen måste även klargöra röstmottagarnas ansvar vid uppkomna fall av medveten oreda bland valsedlarna. Eftersom röstmottagarna måste kontrollera valsedelsställen efter varje väljare kan röstmottagaren se att väljaren som var i båset senast till exempel tagit alla valsedlar för ett visst parti. Det är fullt möjligt att väljaren fortfarande befinner sig i lokalen för att avlämna din röst. Vad är röstmottagarens ansvar i denna situation? Den här frågeställningen uppkommer normalt inte med nuvarande ordning eftersom medveten oreda bland röstsedlarna oftast sker så snabbt att röstmottagarna inte hinner uppfatta vem det var. Frågor kring ansvar bör klargöras i det fall riksdagen beslutar om denna ordning.

Partiernas möjlighet att kontrollera valsedlarna

En annan fråga som inte nämns i utredningen är partiernas möjlighet att kontrollera att deras valsedlar finns utlagda. Eftersom beteendet med medveten oreda har blivit vanligare och vissa partier känner sig extra utsatta är det inte ovanligt att partiföreträdare har för vana att nästan dagligen passera förtidsröstningslokalerna eller vallokalen på valdagen för att kontrollera att deras valsedlar finns utlagda i valsedelsställen. Den föreslagna lösningen innebär inte någon lösning på den här problematiken utan kommer tvärtom att

försvåra arbetet på röstmottagningsställena då röstmottagarna knappast kan hindra företrädarna att gå runt bland valbåsen. Man kan även befara att även detta kommer att försinka valprocessen och skapa än mer köer.

Nya valbås

Precis som utredningen konstaterar kräver förslaget om att valsedlarna ska finnas innanför valskärmen att en ny typ av valbås införskaffas. Borlänge kommun måste om förslaget genomförs upphandla nya valbås till ca 25 valdistrikt och cirka 5 förtidsröstningslokaler. Det skulle bli en investering på omkring 750 000 kronor för endast valbåsen. Borlänge kommun delar utredningens uppfattning om att skyddet för valhemligheten och trovärdigheten för valsystemet kan innebära att valadministrationen kan behöva ta den här typen av kostnader. Men med hänvisning till vad som är anført ovan anser vi att det innan en sådan investering görs behövs en bredare analys av förslaget och en utredning som ser över valsedelssystemet som sådant så att investeringen inte görs i onödan.

I det fall förslaget genomförs bör Valmyndigheten få i uppdrag att genomföra en upphandling och att det tas fram ett ramavtal från vilket kommunerna kan avropa nya valbås. Det blir då även enhetliga valbås över hela landet.

Nya valsedelstall

Eftersom utredningen föreslår att valsedlarna ska finnas innanför valskärmen måste nya valsedelstall utformas som enligt förslaget ska hängas längs båsets tre kanter. Borlänge kommun anser att när det gäller utformningen av valsedelställen måste Valmyndigheten få ansvaret att göra en upphandling om hur dessa ska utformas och att kommunerna på samma sätt kan avropa från detta avtal. Inte minst är detta viktigt utifrån att valsedelställen utformas så att de uppfyller kraven på tillgänglighet. Eftersom det innanför ett valbås kan bli fråga många olika valsedlar måste de utformas så att till exempel även en sittande väljare eller en kort person kan nå valsedlarna utan att behöva be om hjälp.

Det är inte heller rimligt att landets 290 kommuner var för sig ska vara utlämnade att själva bestämma hur valsedelställen ska vara utformade och därefter även bestämma i vilken ordning valsedlarna ska exponeras. Inte minst är det viktigt utifrån ett väljar- och trovärdighetsperspektiv att valsedlarna exponeras lika över hela landet.

Ansvar för utläggning av valsedlar

Valadministrationen ska vid de allmänna valen svara för utläggning av blanka valsedlar och partisedlar för de partier som vid föregående val fått mer än 1 procent av rösterna. Samtliga dessa partier kommer också att lägga ut sina namnvalsedlar i valsedelställen. Utöver det kommer de partier som ställer upp i valet men som inte får sina valsedlar utlagda. Med dagens ordning har valadministrationen alltid möjlighet att ställa dit ytterligare ett valsedelstall. Det behöver därför klargöras vilket ansvar valadministrationen har om det visar sig att man med den nya ordningen inte får plats med alla valsedlar.

Övriga kostnader

Utöver ökade kostnader för nya valbås tillkommer kostnaden för nya valsedelstall. Det är svårt att uppskatta kostnaden för nya valsedelstall men de nya måste vara av betydligt mera robust och dyrare material än papp för att hålla att hängas i valbåsen.

Bedömningen är att det även blir ökade kostnader för röstmottagare, utbildning, information och lagerhållning. I de fall riksdagen fattar beslut om att valedlarna ska vara innanför valbåsen förutsätts att staten tar ansvar för kostnaderna och att valanslaget ökar på så sätt att kommunerna kompenseras.

Sammanfattande slutsats om utredningsförslagen om förstärkt skydd för valhemligheten

Med detta anser Borlänge kommun att utredningens förslag inte bör genomföras. Bedömningen är att det är ett dyrt förslag som kommer att skapa större problem för väljarna, partierna och valadministrationen än nuvarande ordning. Regeringen bör inför valet 2018 uppdraga åt Valmyndigheten att genomföra en informationskampanj om valhemligheten och valedelssystemet med nuvarande ordning. I samband med detta bör valnämnderna ges i uppdrag att särskilt beakta valhemligheten vid valedelsställen. Därefter bör regeringen tillsätta en ny utredning som har till uppgift att se över hela valedelssystemet inför valet 2022.

En annan faktor som inte nämnts, och som bör tas med, är pågående tankar och förslag om e-röstning. I slutbetänkande "E-röstning och andra valfrågor" (SOU 2013:24) föreslås bland annat att försök med e-röstning via internet ska genomföras vid valet 2018. Det kan innebära att försök genomförs i en del kommuner redan 2018 och om det slår väl ut så kan e-röstning införas inom en inte alltför avlägsen framtid.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningsförslaget:

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2018 och tillämpas för första gången inför och vid ordinarie val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige år 2018.

Bestämmelserna i 15 kap. 5-8 §§ vallagen, såvitt avser en folkomröstning enligt folkomröstningslagen, tillämpas första gången vid en folkomröstning som hålls från den 1 januari 2018.

Några särskilda övergångsbestämmelser föreslås inte.

Borlänge kommun anser

Borlänge kommun instämmer i utredningens förslag om att bestämmelserna om snabbare omval kan träda i kraft till 2018.

När det gäller bestämmelserna om förstärkt skydd för valhemligheten så anser Borlänge kommun att utredningens förslag inte bör genomföras.

I det fall bestämmelserna ändå införs så måste lagstiftaren möjliggöra för undantag. Det kan vara yttre omständigheter som inte är påverkbara för kommunen såsom svårigheter att få fram nya valskärmar och valställ i tid.